

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin „Programul Operational Capital Uman 2014-2020”

Axa prioritară 3: „Locuri de muncă pentru toți”

Obiectivul specific 3.7: „Creșterea ocupării prin susținerea întreprinderilor cu profil nonagricol din zona urbană”

Titlul proiectului: „Susținerea dezvoltării antreprenoriale ca urmare a facilitării ocupării pe cont propriu în regiunea Centru, prin activități de asistență pentru înființarea de afaceri nonagricole în mediul urban - Start-up Centru”

Număr de identificare al contractului: POCU/82/3/7/103921

Dezvoltarea socio-economică la nivelul Regiunii de Dezvoltare Centru în contextual susținerii și dezvoltării antreprenoriatului

Puncte tari și puncte slabe

**Lucrare realizată în cadrul proiectului „Susținerea dezvoltării antreprenoriale
ca urmare a facilitării ocupării pe cont propriu în regiunea Centru, prin
activități de asistență pentru înființarea de afaceri nonagricole în mediul urban
- Start-up Centru”**

POCU/82/3/7/103921

Cuprins

I. Introducere	3
II. Prezentarea Regiunii de Dezvoltare Centru. Geografie, climă, populație, economie, infrastructură, etc.	3
III. Dezvoltarea socio-economică la nivelul Regiunii de Dezvoltare Centru, în contextul susținerii și dezvoltării antreprenoriatului.....	8
IV. Concluzii	22
V. Bibliografie	25

I. Introducere

Regiunea de Dezvoltare Centru cuprinde 6 județe: Harghita, Covasna, Alba, Mureș, Brașov și Sibiu, județe care au fost acoperite în cadrul proiectului „Susținerea dezvoltării antreprenoriale ca urmare a facilitării ocupării pe cont propriu în regiunea Centru, prin activități de asistență pentru înființarea de afaceri nonagricole în mediul urban - Start-up Centru” POCU/82/3/7/103921.

Regiunea este una care cuprinde atât județe mai dezvoltate: Sibiu, Brașov și Alba, cât și județe mai puțin dezvoltate ca Harghita, Covasna sau Mureș. Cu toate acestea, toate cele 6 județe sunt în curs de dezvoltare, preponderent urban și în special în marile orașe, reședință de județ.

Regiunea Centru este una dinamică și foarte eterogenă atât din ceea ce înseamnă populație, etnie cât și limba, geografia, venituri, posibilități de dezvoltare, etc. Cultural, putem vorbi despre mai multe regiuni, având în vedere proporția de Români, Maghiari, Germani, Romi și alte grupuri etnice. Regiunea Centru este cea mai dinamică din acest punct de vedere, fiind numeroase oportunități cât și dificultăți, puncte tari și puncte slabe.

Din punct de vedere antreprenorial, Regiunea Centru nu diferă foarte mult față de alte regiuni, cel puțin nu în raportul urban-rural, ori în numărul de firme deschise în regiune, dar este totuși în spatele a 3 regiuni, fiind clasată a patra regiune din cele 7 ale țării.

Cu toate acestea, oportunitățile antreprenoriale locale sunt numeroase, de la turism la producție și procesare produse, zona este cunoscută pentru numeroasele produse și servicii oferite, existând în toate județele o istorie culturală legată de antreprenariat.

În această lucrare, vom prezenta dezvoltarea socio-economică a zonei în contextul dezvoltării și susținerii antreprenoriatului, analizând și din prisma punctelor tari și a punctelor slabe.

II. Prezentarea Regiunii de Dezvoltare Centru. Geografie, climă, populație, economie, infrastructură, etc.

Regiunea Centru este una dintre cele 8 regiuni de dezvoltare din România, înființată în 1998, în conformitate cu legea Dezvoltării Regionale.¹

Regiunea Centru este așezată în zona centrală a României, în interiorul mării curburi a Munților Carpați, pe cursurile superioare și mijlocii ale Mureșului și Oltului, fiind străbătută de meridianul 25° longitudine estică și paralela 46° latitudine nordică. Cu o suprafață de 34 100 kmp, reprezentând 14,3 % din teritoriul României. Prin poziția sa geografică, realizează conexiuni cu 6 din celelalte 7 regiuni de dezvoltare, înregistrându-se distanțe aproximativ egale din zona ei centrală până la punctele de trecere a frontierelor.

Relieful Regiunii Centru cuprinde părți însemnate din cele trei ramuri ale Carpaților Românești (aproape jumătate din suprafața regiunii), zona colinară a Podișului Transilvaniei și zona depresionară de contact între zona colinară și cea montană.

Rețeaua hidrografică este bogată, fiind formată din cursurile superioare și mijlocii ale Mureșului și Oltului și din afluenții acestora. Lacurile naturale sunt diverse ca geneză, cele mai cunoscute fiind lacurile glaciare din Munții Făgăraș, lacul vulcanic Sfânta Ana din Munții Harghita și Lacul Roșu, lac format prin bararea naturală a cursului râului Bicăz, Lacul Ursu. Cele mai importante lacuri antropice sunt cele de baraj de pe râurile Olt și Sebeș, lacurile sărate din fostele ocne de sare de la Ocna Sibiului, iazurile piscicole din Câmpia Transilvaniei.

Clima caracteristică Regiunea Centru este temperat-continentală, variind în funcție de altitudine. În depresiunile intramontane din partea de est a regiunii se înregistrează frecvent inversiuni de temperatură, aerul rece putând staționa aici perioade îndelungate. Vegetația naturală este variată, prezentând o etajare altitudinală. În Câmpia colinară a Transilvaniei vegetația caracteristică este cea de silvostepa.

¹ http://centruregion.com/wp-content/uploads/2018/03/Regiunea_Centru.pdf

Resursele naturale sunt diverse și includ importante rezerve de gaze naturale, sare, metale neferoase, materiale de construcții (bazalt, andezit, marmură, travertin), mici depozite de cărbune inferior și numeroase izvoare de apă minerală. În afara resurselor subsolului, Regiunea Centru dispune de un remarcabil potențial hidroenergetic și de un valoros potențial forestier (pădurile și suprafețele împădurite ocupă aproximativ o treime din suprafața regiunii).

Numărul populației rezidente în Regiunea Centru la 1 ianuarie 2020 era de 2,31 milioane locuitori (poziția a 5-a în rândul celor 8 regiuni de dezvoltare ale României), densitatea populației fiind de 68 loc./ kmp. Prin ponderea populației urbane, de 57,4 %, Regiunea Centru se numără printre cele mai urbanizate regiuni ale României, după Regiunea București-Ilfov și Regiunea Vest.

În ultimii 30 ani populația regiunii s-a redus cu -19% (de la 2.860.490 de persoane în 1990 la 2.317.151 de persoane în 2020), înregistrând unul din cele mai severe ritmuri de declin. În mediul urban, populația regiunii a scăzut cu -23% în 2020 comparativ cu 1990 (de la 60,5% în 1990 la 57,4% în 2020), iar în cel rural cu -12% (deși se observă o creștere de la 39,5% în 1990 la 42,6% în 2020). În anul 2020 comparativ cu anul de referință 2013, populația regiunii s-a diminuat cu -1,5%, înregistrând-se o scădere de -2,5% în mediul urban și de -0,1% în mediul rural. Potrivit prognozelor demografilor, la orizontul anului 2060 Regiunea Centru ar putea pierde 23,2% din populația rezidentă înregistrată în anul 2015, valori sub cele la nivel național (-30,5%).

Majoritatea orașelor regiunii (63%) au sub 20 000 locuitori, un singur oraș - Brașovul - are populația de peste 200 000 locuitori, iar două - Sibiu și Târgu Mureș - au între 100 000 și 200 000 locuitori. Populația Regiunii Centru se caracterizează printr-o mare diversitate etnică, lingvistică și religioasă. Românii formează 61,2% din totalul populației regiunii, maghiarii 28,6%, românii 4,7%, germanii 0,4%.

Economia Regiunii Centru are o structură echilibrată, cu un o pondere încă importantă a industriei și un sector terțiar în dezvoltare rapidă. Prin valoarea P.I.B./locuitor (46 659 lei, în 2018, Regiunea Centru se situa pe poziția a treia la nivel național, după Regiunea București-Ilfov și Regiunea Vest. În anul 2019, acesta

reprezenta 66% din media Uniunii Europene (echivalent 20 500 euro), exprimat la paritatea de cumpărare standard.

Structura economică a Regiunii Centru a suferit modificări substanțiale în ultimii 10 ani. Ponderile unor sectoare economice precum agricultura, industria extractivă s-au redus mult, crescând în schimb ponderea altor ramuri economice și a celor din sectorul terțiar cu precădere. În prezent serviciile asigură 57,4% din valoarea adăugată brută iar industria 32,5%.

Profilul industrial al regiunii este dat de industriile auto, prelucrări metalice, alimentară, prelucrarea lemnului și industria ușoară. Un domeniu în dezvoltare rapidă este sectorul IT, iar recent, industria aeronautică concentrată în jurul Brașovului cunoaște o nouă revigorare. Dacă în trecut, industria ușoară și industria lemnului ocupau poziții importante în structura investițiilor străine la nivel regional, în prezent industria auto, industria aeronautică, IT-ul și industria farmaceutică sunt principalele domenii în care se concentrează investițiile străine în Regiunea Centru.

Agricultura constituie încă principala ocupație și sursă de venit a locuitorilor din mediul rural. Deși ponderea populației ocupate în agricultură rămâne ridicată, contribuția acestei ramuri la valoarea adăugată brută este redusă. În anul 2019, Regiunea Centru ocupa locul 1 la nivel național în ceea ce privește efectivele de ovine, cultivarea cartofului, hameiului, furaje verzi și a cânepii și inului pentru fibre textile.

Rețeaua rutieră măsură, la sfârșitul anului 2020, 11 534 km, din care 6081 km de drum modernizat, iar cea de cale ferată avea o lungime totală de 1340 km dintre care jumătate electrificată (671 km). La finele anului 2020, autostrăzile deschise circulației în Regiunea Centru totalizează 178 km. În regiune funcționează două aeroporturi internaționale: Sibiu și Târgu Mureș, iar al 3-lea este în fază avansată de construcție la Brașov.²

Distanța în ore spre principalele destinații europene: Londra 3:00, Madrid 3:40, Dortmund, 2:15 Nuremberg, 1:55, Stuttgart 2:00, Viena, 1:30, München 1:40, Milano 2:00. Regiunea este traversată de Coridorul IV pan-european de transport (Dresda-

² <http://www.adrcentru.ro/prezentare-regiunea-centru/>

Istanbul), rută ce va asigura o legătură rapidă între sud-estul Europei și Europa Centrală.³

Regiunea Centru dispune de un potențial turistic ridicat și diversificat, atât natural cât și antropic. Formele de turism cu cel mai ridicat potențial de dezvoltare sunt: turismul montan, turismul balnear, turismul cultural și turismul rural. Începând cu anul 2010 și până în prezent (anul 2020), Regiunea Centru ocupă prima poziție în ce privește numărul de turiști atrași. Numărul total de turiști sosiți în Regiunea Centru în anul 2020 (1,53 milioane, ceea ce reprezintă 24% din totalul turiștilor cazați în România). Capacitatea de cazare turistică în funcțiune, în anul 2020, era de aproximativ 14,6 milioane locuri-zile (22,8% din totalul național), ceea ce îi conferă regiunii noastre prima poziție din țară.

Datorită diversității biologice deosebite, Regiunea Centru are o contribuție importantă la implementarea Rețelei Ecologice Europene NATURA 2000 în România. În ce privește cele două părți integrante a rețelei NATURA 2000 în România, la nivelul Regiunii Centru au fost declarate 18 Aree de Protecție Specială Avifaunistică (SPA) și 63 de Situri de Importanță Comunitară (SCI). La nivelul Regiunii Centru, suprafața siturilor NATURA 2000 era în anul 2019 de 16.760 km² (49,1% din suprafața regiunii), cu 23,9% mai mare față de cea în urmă cu un deceniu (13.522 km² în 2009, 39,7% din suprafața regiunii).⁴

Regiunea Centru face parte din categoria regiunilor mai puțin dezvoltate, cu un PIB pe locuitor, în 2019, de 66% din media UE 27. Persistă dezechilibre în dezvoltarea economică a regiunii, 3 dintre județele regiunii înregistrând un PIB/locuitor cu 17-25 puncte procentuale sub media regională (Mureș, Covasna și Harghita). Se menține tendința de polarizare economică la nivel regional. Majoritatea activităților economice și îndeosebi cele cu o valoare adăugată brută ridicată se concentrează în orașele mari și în jurul acestora, în timp ce multe localități urbane mici (îndeosebi foste localități miniere sau orașe monoindustriale) și numeroase localități rurale au o situație economică foarte precară și în curs de deteriorare rapidă. Gradul de coeziune economică se menține scăzut, această situație regăsindu-se și la nivelul

³ http://centruregion.com/wp-content/uploads/2018/03/Regiunea_Centru.pdf

⁴ <http://www.adrcentru.ro/prezentare-regiunea-centru/>

întregii țări. Semnificativ în acest sens este raportul de 1,7 înregistrat în anul 2018 între județul cu cel mai ridicat nivel al PIB/locuitor (Brașov) și județul cu cel mai scăzut nivel al PIB/locuitor (Harghita) din Regiunea Centru.

Regiunea Centru rămâne un inovator modest (calificativ Emergent), iar performanțele regionale în inovare au scăzut de-a lungul timpului (scădere cu 10,8% față de 2011), ceea ce arată că potențialul inovativ al industriei este sub-utilizat, în condițiile unui profil industrial accentuat. IMM-urile regionale nu inovează intern, inovarea de produs/proces/organizațională și de marketing este mult rămasă în urmă, inclusiv față de nivelul național, cheltuielile de CDI ale sectorului de business abia se apropie de 50% din media UE, iar cele de inovare fără CDI sunt la 20% din media UE.

Cercetarea autohtonă joacă încă un rol redus în dezvoltarea economică, transferul rezultatelor și aplicarea lor în economie făcându-se încet și cu dificultate. Conform celor mai recente date statistice, ponderea firmelor inovatoare în regiune s-a situat în perioada 2016-2018 la 11,1%, pe locul 4 la nivel național, în urma regiunilor București-Ilfov, Nord-Vest și Nord-Est și sub media națională de 14,6%.

Totalul cheltuielilor pentru cercetare-dezvoltare reprezenta în 2018 doar 0,31% din PIB-ul regional, în creștere de la 0,13% din PIB-ul anului 2013.⁵

III. Dezvoltarea socio-economică la nivelul Regiunii de Dezvoltare Centru, în contextul susținerii și dezvoltării antreprenoriatului.

După cum am prezentat până acum, Regiunea Centru nu este una dintre cele mai dezvoltate regiuni însă este plină de oportunități antreprenoriale, fiind privilegiată și ca poziționare, cât și ca obiective turistice, resurse, etc. Cu toate acestea, dezvoltarea socio-economică atât de importantă pentru regiune, poate fi și este stimulată și de dezvoltarea antreprenoriatului, ca resursă pentru clasa de mijloc locală, dar și pentru creșterea economică locală generalizată și dezvoltarea socială a comunităților.

⁵ <https://mfe.gov.ro/wp-content/uploads/2022/01/2b61c7d53c06121331ea9fb5dfc8516a.pdf>

În perioada 1990-2000 Regiunea Centru a traversat o perioadă dificilă, de declin economic, marcată de un început greoi al transferului de proprietate și al restructurării activităților economice ineficiente și pierderea piețelor tradiționale de desfacere din Europa de Est, pe fondul deteriorării principalelor echilibre macroeconomice și a inflației galopante. Procesul de restructurare economică a fost însoțit de o restrângere semnificativă sau de închidere a capacităților de producție, mineritul, chimia și metalurgia neferoasă fiind cele mai afectate ramuri economice.

Începând cu anii 2000-2001 climatul economic s-a ameliorat, economia și-a reluat creșterea, iar anii 2006-2008 au adus consolidarea creșterii economice. Un rol important în dezvoltarea economică l-au avut investițiile străine directe (I.S.D.), Regiunea Centru reușind să atragă într-un singur an, 2007, investiții străine în valoare de 982 milioane euro. Volumul investițiilor străine în Regiunea Centru s-a redus semnificativ în perioada 2009-2012, însă și-a reluat creșterea începând cu anul următor, iar la finele anului 2018, soldul investițiilor străine directe a urcat, conform datelor Băncii Naționale a României, la 7,331 miliarde euro (9,0% din totalul ISD din România), Regiunea Centru plasându-se pe poziția a doua, după Regiunea București-Ilfov în ce privește totalul investițiilor străine. Dacă se iau în calcul doar investițiile greenfield, ponderea Regiunii Centru în totalul investițiilor străine din România sa ridicat la 11,3% în anul 2018 (5,780 miliarde euro). Activitățile industriale spre care s-au îndreptat cele mai importante investiții sunt industria auto, industria ușoară, industria de prelucrare a lemnului, industria alimentară, industria materialelor de construcții.⁶

Motor al dezvoltării economice regionale, întreprinderile mici și mijlocii au înregistrat începând cu anul 1990 o dezvoltare susținută, ajungând să reprezinte în anul 2017 aproximativ 73,5% din efectivul de personal și 70,6% din cifra de afaceri realizată de unitățile locale active.

În condițiile în care IMM-urile dispun, în general, de resurse financiare limitate și un spațiu redus de manevră economică, vulnerabilitatea acestora este mare, iar în cazul unei crize economice gradul în care sunt afectate crește semnificativ. Sectorul economic reprezentat de întreprinderile mici și mijlocii, care timp de mulți ani a

⁶ <http://www.adrcentru.ro/wp-content/uploads/2019/12/Analiza-socioeconomica-a-Regiunii-Centru.pdf>

fost un generator de creștere economică și locuri de muncă a suferit după 2008 o contracție sensibilă, revenirea acestui sector înregistrându-se abia după anul 2013.

Una din nevoile majore ale IMM-urile din regiune este creșterea gradului de modernizare și extinderea inovării. Deși există un interes declarat din partea întreprinderilor mici și mijlocii pentru inovare și pentru modernizarea proceselor de producție, a produselor realizate și a serviciilor oferite, capacitățile financiare și organizatorice ale acestor companii nu sunt suficiente pentru a le asigura accesul dorit la cele mai performante tehnologii.

Un punct slab al IMM-urilor din Regiunea Centru este gradul redus al participării companiilor autohtone în diversele rețele de cooperare economică la nivel european. În ultimii ani se remarcă interesul deosebit al IMM-urilor din Regiunea Centru în ce privește accesarea programelor cu finanțare europeană (POR 2007-2013, POSCCE 2007-2013, POR 2014-2020, POC 2014-2020 etc), gradul de absorbție a fondurilor pentru IMM-uri înregistrând rate ridicate.⁷

Proporția întreprinderilor noi care nu întâmpină dificultăți în obținerea contractelor înregistrează o creștere în anul 2014 comparativ cu anul 2013. Cele mai frecvente motive ale dificultăților legate de ofertă rămân “lipsa de resurse”, “fără clienți sau plata cu întârziere de către clienți” și “accesul limitat la credite”. Cele mai frecvente motive ale dificultăților legate de cerere sunt, în anul 2014, pentru Regiunile Nord-Vest, Centru și Sud-Vest Oltenia, cu cele mai mari valori la “lipsă de tehnologie” (37,1%, 24,6%, respectiv 22,4%);

Categoriile de studii liceale și universitare apar cu ponderi mai mari pentru întreprinderile localizate în regiunile București-Ilfov și Centru în anul 2014. Până în anul 2000 exista o pondere de aproape 70% a fondatorilor/managerilor care au fost în categoria “muncitori necalificați” înainte de a crea o nouă întreprindere. Din 2001 s-a observat o reducere a ponderii acestora până la nivelul de aproximativ 50%, în paralel cu creșterea ponderii celor ce provin din “muncitori calificați” sau “profesii tehnice”. În anul 2014 se observă o creștere la categoria “profesii tehnice” și

⁷ <http://www.adrcentru.ro/wp-content/uploads/2019/12/Analiza-socioeconomica-a-Regiunii-Centru.pdf>

“muncitori necalificați” și o scădere la toate celelalte categorii comparativ cu anul anterior.

Pe plan regional, în anul 2014, regiunile Centru și București-Ilfov au cele mai mari procente ale fondatorilor/managerilor de întreprinderi care au fost în categoria de “muncitori necalificați” înainte de a crea o nouă întreprindere; în regiunile București-Ilfov se observă o descreștere semnificativă la categoria “profesiuni tehnice” comparativ cu anul precedent, regiunea Sud-Vest Oltenia are cele mai mari proporții de “funcții de conducere”. În anul 2014 categoria “muncitori calificați” reprezintă peste 20 de puncte procentuale, în majoritatea regiunilor, excepție făcând regiunile Centru și București-Ilfov.

În anul 2014, regiunile București-Ilfov, Centru și Nord-Est prezintă cea mai ridicată rată (87,2%, 85,0%, respectiv 81,8%) a întreprinderilor active după un an de la înființare, regiunea Sud-Vest Oltenia prezintă cea mai ridicată rată a întreprinderilor inactive la un an de la înființare, aproximativ 19,0%.⁸

Primul factor de creștere a PIB/ locuitor este productivitatea muncii, factor intensiv prin excelență. Comparativ cu nivelul mediu din Uniunea Europeană, productivitatea muncii din Regiunea Centru atingea, în 2017, aproape 60% din acesta. Raportul dintre productivitatea muncii la nivel regional și media productivității muncii/ persoană angajată la nivelul Uniunii Europene s-a îmbunătățit, crescând în perioada 2007-2017 cu 15,7 puncte procentuale.

Creșterea productivității muncii în intervalul 2007-2017 s-a datorat, în primul rând, creșterii, în termeni reali, a valorii adăugate brute și într-o măsură mai mică reducerii numărului populației ocupate cu aproximativ 4,9 mii persoane (-0,5%). Comparativ cu celelalte regiuni,

Regiunea Centru se situa pe poziția a patra, după București, Regiunea Vest și Regiunea SudEst, în aproape toată perioada 2007-2017 (excepție a făcut anul 2007, când a ocupat locul 3).

⁸ https://insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/seria_statistica_de_intreprinderi-intreprinderi_noi_si_profilul_intreprinzatorilor.pdf

Contribuția celor 6 județe la formarea produsului intern brut regional diferă sensibil, fiind în strânsă corelație cu greutatea economică și cu cea demografică ale acestora. Astfel, județele Brașov și Sibiu realizează 30,3% respectiv 20,5% din PIB regional, în timp ce Covasna și Harghita, județe cu o populație puțin numeroasă și cu o structură economică diferită realizează 6,5% respectiv 9,4% din P.I.B al Regiunii Centru.

Diferențele apreciabile în ce privește dezvoltarea economică a județelor se reflectă în valorile indicelui de disparitate a produsului intern brut/ locuitor. Două județe din Regiunea Centru - Brașovul și Sibiul - se numără printre cele mai dezvoltate din țară, având un indice de disparitate față media națională de 122,8% respectiv 114,1%. Județul Alba se situează în apropierea mediei naționale având un indice de 98,2% în timp ce celelalte 3 județe ale regiunii sunt cu 20-30 pp sub valoarea P.I.B. / locuitor la nivel național. Surprinde prezența Mureșului în această grupă, acest județ având în urmă cu 15 ani un nivel al PIB/locuitor apropiat sau chiar peste media națională.

Structura economică a Regiunii Centru a suferit modificări substanțiale în ultimii 10-15 ani. Ponderile unor sectoare economice de bază, precum agricultura, industria extractivă, industria prelucrătoare grea s-au redus mult, crescând în schimb ponderea altor ramuri economice și a celor din sectorul terțiar, în particular. Procesul nu este încheiat, fiind de așteptat ca această evoluție să continue și în următorii ani. Activitate tradițională în Regiunea Centru, agricultura constituie până în zilele noastre principala ocupație și sursă de venit a locuitorilor din mediul rural. Orientată spre satisfacerea cererii interne, agricultura beneficiază de un potențial natural important și diversificat. Cu toate acestea, sectorul agricol se află în cursul unui lung și dificil proces de modernizare și restructurare, menit să conducă la eficientizare și la valorificarea mai bună a importantului potențial agricol al regiunii. Deși ponderea populației ocupate în agricultură rămâne ridicată (16,8%), contribuția acestei ramuri la valoarea adăugată brută a fost în anul 2016 de numai 4,6%.

Economia Regiunii Centru păstrează încă un profil industrial vizibil ce poate fi evidențiat atât prin contribuția relativ ridicată a industriei la formarea produsului intern brut cat și prin ponderea semnificativă a populației ocupate în sectorul secundar al economiei.

Profilul industrial al regiunii este dat de industria de componente și subansamble auto, de industria ușoară, a lemnului și mobilei și de industria alimentară și a băuturilor. Unitățile industriale sunt amplasate în general, în localitățile urbane, iar în cazul orașelor mici dau acestor localități un caracter monospecializat.

Sectorul serviciilor are o contribuție importantă la formarea produsului intern brut regional, având o dezvoltare semnificativă în ultimii ani. Domeniile care au înregistrat cele mai mari creșteri sunt transporturile (în special transporturile rutiere și cele aeriene), telecomunicațiile, sectorul financiar-bancar și de asigurări. Turismul a înregistrat o serie de progrese pe anumite segmente, cum ar fi agroturismul, contribuind la valorificarea importantului potențial turistic al regiunii.

Regiunea Centru dispune de un potențial turistic important și diversificat, cu câteva subdomenii în care se bucură de un cert avantaj: turismul montan, turismul balnear, turismul cultural și agroturismul. În ultimii ani, Regiunea Centru a împărțit cu Regiunea SudEst unul din primele 2 locuri în ce privește capacitatea de cazare, numărul de turiști atrași și numărul de înnoptări. Prin faptul că este un domeniu economic în care firmele mici și persoanele fizice joacă cel mai important rol și se asigură un număr semnificativ de locuri de muncă, turismul este vital pentru economia multor localități mici din Regiunea Centru. Pe de altă parte, dezvoltarea sectorului turistic este importantă și prin prisma efectului multiplicator pe care aceasta îl poate genera în ansamblul economiei.

Dezvoltarea economică la nivel local și regional este susținută prin crearea de structuri de afaceri în cadrul cărora firmele se bucură de anumite facilități și servicii specifice.

În ultimii 15-20 ani s-au pus bazele unei infrastructuri de afaceri moderne care să răspundă la cerințele specifice ale investitorilor formată din parcuri industriale și tehnologice, centre de afaceri, incubatoare de afaceri etc. Un loc important în cadrul structurilor de afaceri îl au parcurile industriale. Ele au fost create în baza O.G. 65/2001 și a Legii 186/2013, fie la inițiativa autorităților locale, fie ca urmare a inițiativelor private. Rolul parcurilor industriale este să contribuie la dezvoltarea economică locală, prin facilitarea transferului tehnologic, atragerea de investiții și valorificarea resurselor umane ale zonei.

În Regiunea Centru sunt înregistrate 18 parcuri industriale, dintre care 16 sunt operaționale și 2 în curs de amenajare. Suprafața totală a acestor parcuri este de 523 ha. Geografic, infrastructura de afaceri este inegal răspândită (dacă luăm ca exemplu doar situația parcurilor industriale, se constă că 9 dintre acestea sunt amplasate în județul Brașov), iar rezultatele, privite în ansamblu, obținute de aceste structuri de sprijinire a afacerilor sunt încă modeste, volumul investițiilor atrase și numărul de locuri de muncă create fiind departe de așteptări. Alături de parcurile industriale, în Regiunea Centru funcționează câteva zone industriale, zone de dezvoltare economică, centre de afaceri și incubatoare de afaceri, dezvoltate prin inițiative publice sau private, însă nevoia de astfel de structuri de afaceri și nevoia de servicii specializate sunt departe de a fi acoperite.

Unul din domeniile economice care au cunoscut o evoluție constant pozitivă în ultimii ani este sectorul agroalimentar. Trebuie menționat faptul că acest domeniu permite dezvoltarea întregului lanț valoric, de la producerea materiilor prime la procesare și la distribuția și comercializarea produselor prelucrate. Acest sector este important atât prin prisma creșterii gradului de ocupare a forței de muncă cât și prin contribuția la susținerea IMM-urilor regionale. Dezvoltarea domeniului agroalimentar are un puternic efect multiplicator, atrăgând dezvoltarea altor numeroase activități economice.

Condițiile naturale prielnice din Regiunea Centru au permis dezvoltarea agriculturii și specializarea pe câteva subdomenii în care regiunea noastră deține poziții de vârf:

- Locul 1 la nivel național: efective de ovine, producția de sfeclă de zahăr, de cartofi,
- de furaje verzi, porumb verde furajer și hamei.
- Locul 2 la nivel național: efective de bovine, producția de tutun.
- Locul 3 la nivel național: efective de iepuri, producția de cânepă pentru fibre textile, producția de secară și cea de lucernă.

Populația ocupată în agricultură la sfârșitul anului 2017 număra 175,6 mii persoane, reprezentând 16,8% din totalul populației ocupate a regiunii, însă doar o parte redusă dintre aceștia au statutul de salariați.

Industria alimentară a cunoscut o dezvoltare remarcabilă în ultimii ani în toate județele Regiunii Centru. Disponibilitatea și varietatea materiei prime locale, costurile de transport reduse, existența unei piețe locale de desfacere de dimensiuni apreciabile, orientarea consumatorilor către produsele autohtone au fost atuuri importante valorificate de către investitorii în domeniu. Redăm mai jos câteva date statistice care ilustrează dezvoltarea acestei ramuri industriale la nivel regional:

- 1294 societăți care activează în domeniu, majoritatea întreprinderi foarte mici;
- 29 956 salariați reprezentând 13,3% din nivelul de ocupare a forței de muncă în sectorul industriei la nivel regional;
- principalele subdomenii și produse: produse lactate, lapte și brânzeturi (locul 1 din țară), produse din carne (locul 2 din țară), produse de panificație (2017).

Ponderea exporturilor din industria alimentară în totalul exporturilor nu este semnificativă, o explicație fiind faptul că producția realizată acoperă în mare parte consumul intern.

Balanța comercială la nivel regional în domeniul agroalimentar este totuși pozitivă. Conform unui studiu ce vizează măsurarea “puterii” mărcilor românești din perspectiva investiției de încredere și afectivitate care le este acordată de către consumatori relevă faptul că din cele 100 cele mai puternice branduri românești 15 sunt branduri din industria alimentară din Regiunea Centru.⁹

Silvicultura, prelucrarea lemnului și industria mobilei.

Bazate pe valorificarea materiei prime locale, industria de prelucrare a lemnului și fabricarea mobilierului au o tradiție solidă în toate județele Regiunii Centru. De-a lungul timpului, aceste două industrii s-au dezvoltat continuu și au suferit schimbări structurale majore pentru a se adapta la cerințele pieței și pentru a ține pasul cu progresul tehnologic. Un factor decisiv care a contribuit la dezvoltarea acestui domeniu îl constituie existența instituțiilor din învățământul preuniversitar și universitar cu profil silvic și de prelucrare a lemnului care au format specialiști bine pregătiți în aceste domenii. Astăzi, cele două sectoare economice antrenează 13%

⁹ <http://www.adrcentru.ro/wp-content/uploads/2019/12/Analiza-socioeconomica-a-Regiunii-Centru.pdf>

din forța de muncă din industria prelucrătoare și realizează 7,7% din exporturile regionale.

Aflată la intersecția mai multor domenii, industria mobilei dispune în Regiunea Centru de un potențial remarcabil ce poate fi dezvoltat prin valorificarea bogatei tradiții locale și prin impulsivitatea creativității și utilizarea designului modern. Acest important sector de activitate încorporează astăzi din ce în ce mai multă inovație, dezvoltarea lui făcându-se prin utilizarea de tehnologii moderne și materiale noi, iar ponderea produselor cu valoare adăugată mare a crescut sensibil. Câteva din companiile mai vechi din această branșă, prezente de mulți ani pe piețele internaționale, se bucură de o bună reputație, consolidată prin calitatea deosebită a produselor exportate.

Industria auto și mecatronica.

Industria auto are o tradiție puternică în Regiunea Centru, uzina constructoare de camioane și autospeciale de la Brașov fiind în același timp unul dintre pionierii industriei auto românești și unul din cele mai longevive branduri românești. Perioada tranziției către economia de piață s-a dovedit dificilă pentru sectorul auto, puține dintre vechile companii românești din industria auto reușind să se adapteze noilor condiții de piață și să rămână profitabile. Începând cu anii 2000, în România au pătruns prestigioase firme europene în domeniul auto, aceste companii fiind atrase de disponibilitatea forței de muncă și costurile salariale scăzute, pe de o parte și de stabilitatea mediului economic și dispariția taxelor vamale după aderarea României la Uniunea Europeană, pe de altă parte. Regiunea Centru, alături de Regiunea Vest și de Regiunea Sud Muntenia se numără printre zonele cu cea mai rapidă creștere a investițiilor străine în domeniul auto.

Locațiile preferate pentru investițiile auto sunt situate în jurul orașelor Sibiu și Brașov, Mediaș, Sebeș, orașe cu o forță de muncă bine pregătită, cu o importantă tradiție și deschidere spre spațiul germanofon. Alte locații selectate de investitorii străini sunt situate în județele Alba (în special orașele Blaj, Cugir - localități de asemenea cu o forță de muncă specializată) și Mureș (Sighișoara, Tg. Mureș), iar într-o mai mică măsură în județele Covasna și Harghita. Unele companii străine cu investiții mari și-au creat propriile centre de dezvoltare în Regiunea Centru.

La nivelul Regiunii Centru, valoarea exporturilor de piese și componente auto a crescut de cca 3,2 ori în perioada 2013-2018, creșterea fiind mai rapidă decât dinamica exporturilor totale de bunuri ale regiunii calculată pentru aceeași perioadă (1,6 ori). În termeni valorici, exporturile sectorului automotive totalizează în anul 2018 peste 3,09 miliarde euro, reprezentând 28,7% din exporturile regiunii, pondere ce se situează peste cea înregistrată la nivel național (18,8%).

Industria ușoară.

Industria ușoară are o tradiție multiseclară în Regiunea Centru ce începe cu apariția și dezvoltarea primelor manufacturi textile din Transilvania la mijlocul secolului XVIII. A urmat o perioadă de dezvoltare progresivă a industriei de textile și confecții și a industriei pielăriei și încălțămintei, numărul de salariați din acest sector ajungând în 1990 la câteva zeci de mii.

După anul 1989, industria ușoară din Regiunea Centru a înregistrat o evoluție similară cu cea înregistrată la nivel național. Declinul accentuat din anii 90 a fost urmat de perioada de dezvoltare a lohn-ului, apoi schimbările intervenite în relațiile comerciale la nivel internațional (aderarea în 2005 a Chinei la Organizația Mondială a Comerțului), peste care sa suprapus criza economico-financiară au afectat negativ situația industriei textile și a confecțiilor din Regiunea Centru. Într-o perioadă scurtă, de numai doi ani (2008-2010), numărul angajaților din cele două ramuri industriale a scăzut cu o treime, scăderea neputând fi recuperată decât într-o mică măsură în anii următori.

Sectorul IT și industriile creative.

Importanța domeniului IT în cadrul economiei regionale a crescut spectaculos în ultimii ani, iar potențialul său de dezvoltare în următoarea perioadă este considerabil. Industriile culturale și creative (ICC) joacă un rol tot mai important la nivelul regiunilor din Uniunea Europeană, inclusiv pentru regiunile din România. Atunci când se refera la sectorul ICC, România urmează definiția formulată în cadrul programului Europa creativa (CE 2011) potrivit căreia „industriile culturale si creative sunt acele industrii care produc si distribuie bunuri si servicii care, atunci când sunt create, sunt considerate ca având o caracteristica, utilizare sau scop

specific care materializează sau transmite expresii culturale, independent de valoarea comerciala pe care o pot avea”.

Evoluția industriilor culturale și creative la nivelul Regiunii Centru a înregistrat in perioada recenta o creștere constanta la nivelul tuturor indicatorilor relevanți - număr de firme, cifra de afaceri, număr de angajați si profitabilitate. Spre deosebire de perioadele anterioare, se face remarcata însă discrepanta între rata de creștere a cifrei de afaceri sau profitabilității in raport cu creșterea numărului de angajați - practic creșterea numărului de angajați in sectorul ICC a început sa se plafoneze in timp ce profitul obținut la nivelul totalului ICC s-a dublat in ultimii 4 ani.

Sectorul medical și farmaceutic.

Municipiul Târgu-Mureș este unul dintre cele mai renumite centre medicale din România, cu o infrastructură specifică pentru realizarea serviciilor publice de calitate în domeniul sănătății, având două spitale clinice universitare: Spitalul Clinic Județean de Urgență Mureș care are statut de spital regional de urgență și Institutul de Boli Cardiovasculare și Transplant Târgu-Mureș.

Această performanță a sistemului public în asigurarea de servicii de calitate populației în domeniul medical și farmaceutic este întărită de activitatea desfășurată de mediul privat. Piața locală de producție farmaceutică și activitatea de cercetare în acest sens sunt în plină dezvoltare. Companiile producătoare de medicamente din județele Mureș, Brașov și Sibiu, alături de firmele producătoare de medicamente homeopate și de cele din domeniul echipamentelor medicale au avut o evoluție foarte bune în ultimii ani.

Turismul balnear și eco-turismul.

Segmentul balnear este unul din piețele turismului de sănătate, alături de turismul medical, talasoterapia, hidroterapia, wellbeing/spași fitness. Dintre segmentele menționate anterior, turismul balnear se situează pe locul doi în ordinea crescătoare a medicalizării. Turismul balnear reprezintă una din formele de circulație turistică constantă, cu o clientelă relativ stabilă, care contribuie la ridicarea coeficienților de utilizare a capacităților de cazare și la realizarea unor încasări sporite pe zi/turist.

În Regiunea Centru se găsește cea mai mare densitate de stațiuni balneoclimaterice din România. Apele minerale cu proprietăți terapeutice, lacurile bogate în săruri minerale, lacurile din fostele saline, mofetele, nămolurile, turba, aerul puternic ozonificat (bogat în aerosoli rășinoși și ioni negative), constituie cei mai importanți factori curativi naturali. Proprietățile deosebite și valoarea terapeutică a izvoarelor au fost remarcate încă din Evul Mediu, iar la începutul secolului XIX s-au făcut primele studii și observații științifice asupra lor și a început construcția primelor stabilimente pentru tratament. Cele mai importante stațiuni balneoclimaterice din regiune sunt cele de la Sovata, Ocna Sibiului, Covasna, Băile Tușnad, Predeal, Bazna, Balványos, Malnaș, Vâlcele, Praid, Borsec, Băile Homorod, Harghita Băi, Izvoru Mureșului, Lacu Roșu.

Mediul construit sustenabil.

Regiunea Centru are un foarte bun potențial de biomasă iar potențialul micro-hidro la nivelul comunităților din zona montană reprezintă peste 30% din întreg potențialul microhidro al României. Totodată, la nivel regional activează un număr de furnizori de cunoaștere cu experiență în domeniu, capabili să contribuie la dezvoltarea unor subdomenii ale sectorului energiei regenerabile, cu precădere pentru mediul construit. Universitatea Transilvania din Brașov a identificat Mediul Construit Sustenabil ca prioritate majoră în cercetare - dezvoltare - educație. Institutul de Cercetare-Dezvoltare al Universității Transilvania din Brașov (ICDT) are deja implementate numeroase soluții pentru eficiența energetică în mediul construit și o gamă largă de mix-uri energetice bazate pe energii regenerabile. Institutul de Cercetare a Cartofului și Sfeclei de Zahăr are de asemenea preocupări în ce privește valorificarea deșeurilor de biomasă ca surse de energie.

Industria aeronautică.

Una din industriile de vârf, cu o tradiție importantă în centrul României este industria aeronautică. Înființată în anul 1925, fabrica de avioane de la Brașov a construit în aproape 90 ani un număr impresionant de avioane și elicoptere militare și civile.

În prezent (2017), forța de muncă ce activează în cadrul firmelor din domeniul aeronautic localizate în zona municipiului Brașov, este formată din cca 1360 angajați

cu o înaltă calificare, în creștere cu 73% față de anul 2008. Amintim faptul că, la nivel național, pregătirea specialiștilor în domeniul se realizează în cadrul Facultății de Inginerie Aerospațială a Universității Politehnice București. Institutul Național de Cercetare - Dezvoltare Aerospațială „Elie Carafoli” - INCAS București este în prezent principala instituție românească de cercetare în domeniul aeronautic, fiind continuatorul unei tradiții de peste 60 ani.¹⁰

La finele anului 2015, în Regiunea Centru existau 59586 întreprinderi active, 87,3% dintre acestea încadrându-se în clasa microîntreprinderilor (0-9 salariați), 10,3% în clasa întreprinderilor mici (10-49 salariați), 2% în cea a întreprinderilor mijlocii (50-249 salariați) și doar 223 firme (0,4% din total), se situau în categoria întreprinderilor mari. Criza economică și modificările în ce privește regimul fiscal au afectat negativ mediul de afaceri din regiune, numărul de întreprinderi active reducându-se cu 13697 (cca 20%) într-o perioadă relativ scurtă (2008-2011). Anii următori aduc o redresare vizibilă, numărul firmelor active, în special al microîntreprinderilor fiind în creștere față de anul 2011.

Cifra de afaceri totală a firmelor locale din Regiunea Centru s-a ridicat în anul 2015 la 134852 milioane lei, aportul industriei prelucrătoare fiind de 37,8%, iar cel al comerțului de 30,3%. Alte ramuri cu o contribuție semnificativă sunt: producerea și distribuția de energie electrică, energie termică și gaze (7,3%), domeniul hoteluri și restaurante (6,5%) și construcțiile (5,9%)

Investițiile nete realizate de firmele din Regiunea Centru au atins în anul 2015 suma de 10039 milioane lei, cea mai mare parte îndreptându-se spre industria prelucrătoare. Capitalul investit reprezintă 7,4% din cifra de afaceri obținută de companiile locale din industrie, construcții și servicii. Comparativ cu cifra de afaceri la nivel de ramură, aferentă anului 2015, cele mai ridicate valori ale investițiilor s-au realizat în domeniul „Distribuția apei; Salubritate, Gestionarea deșeurilor, Activități de decontaminare” (310 lei investiți la 1000 lei CA), urmat de domeniul „Alte activități de servicii” (248 lei la 1000 lei cifră de afaceri) și de industria extractivă (206 lei/ 1000 CA). Cu doar 20 lei investiți la 1000 lei cifra de afaceri

¹⁰ <http://www.adrcentru.ro/wp-content/uploads/2019/12/Analiza-socioeconomica-a-Regiunii-Centru.pdf>

obținută în 2014, comerțul ocupă ultima poziție în clasamentul pe domenii economice realizat în funcție de acest indicator economic.¹¹

În urma analizei specificului antreprenorial realizată anterior, perspectivele antreprenoriale din Regiunea Centru, în condițiile susținerii și dezvoltării mediului antreprenorial, sunt următoarele:

- Îmbunătățirea pregătirii profesionale a resurselor umane de la nivelul Regiunii Centru și dezvoltarea competențelor antreprenoriale.
- Stimularea exercitării capacităților antreprenoriale dobândite de beneficiari.
- Sprijinirea realizării de afaceri care propun activități în domeniul inovării sociale, dezvoltării durabile, utilizării tehnologiilor TIC și cercetării/dezvoltării tehnologice.
- Îmbunătățirea cunoștințelor tehnice pentru folosirea aptitudinilor manageriale proprii.
- Consolidarea aptitudinilor de gestionare a unei afaceri pentru persoanele care doresc să inițieze afaceri prin proiect.
- Creșterea competitivității economice la nivelul Regiunii Centru și încurajarea realizării de întreprinderi locale prin asistență specializată și sprijinirea permanentă.
- Urmărirea asigurării sustenabilității afacerilor create prin proiect cu suportul rețelei de stakeholderi atrași, de la nivelul celor 6 județe și conectarea întreprinderilor inițiate la mediul de afaceri local.
- Încurajarea creării de forme asociative, parteneriate strategice și hub-uri antreprenoriale pentru creșterea performanței economice a IMM-urilor locale în vederea formării unui ecosistem de afaceri local operativ inclusiv.

Așadar, dezvoltarea socio-economică din Regiunea Centru poate și este necesar să fie făcută prin susținerea și dezvoltarea mediului antreprenorial, având în vedere multitudinea de oportunități de dezvoltare, multitudinea de industrii și resurse existente, cât și deschiderea și dinamica populației locale.

Punctele tari ale Regiunii sunt:

¹¹ <https://www.centruregion.com/wp-content/uploads/2018/03/Strategia-de-Specializare-Inteligenta-a-Regiunii-Centru.pdf>

- Posibilitate de a iniția noi nișe de servicii produse, dat fiind ca Regiunea Centru acum începe diversificarea antreprenoriatul.
- Poziționare bună și oportunități de a face parte din clustere.
- Dezvoltare echilibrată.

Punctele slabe ale Regiunii sunt:

- Se dezvoltă greu și acces limitat la resurse.
- Know-how scăzut pentru monitorizarea activității financiare a firmei.
- Birocrație stufoasă pentru respectarea, autorizarea și menținerea normelor legislative în vigoare.
- Acces scăzut la platforme de cooperare antreprenorială.
- Acces dificil asupra informațiilor antreprenoriale consistente.
- Finanțări insuficiente pentru re tehnologizarea și sustenabilitatea afacerii.
- Diversificarea relațiilor comerciale.
- Perioadă îndelungată pentru recuperarea investiției (peste 3 ani).
- Probleme tot mai mari în recrutarea forței de muncă responsabile și bine pregătite.¹²

IV. Concluzii

Regiunea Centru de dezvoltare, compusă din 6 județe: Alba, Brașov, Covasna, Harghita, Mureș și Sibiu, este conform datelor identificate, o regiune cu potențial mare de dezvoltare antreprenorială prin care se poate ajunge la dezvoltarea socio-economică propusă, în beneficiul comunităților locale, cât și a întregii economii naționale și Europene.

Prin susținerea și dezvoltarea antreprenorială locală, se pot dezvolta numeroase industrii și activități economice și comerciale, care pot aduce numeroase locuri de

¹² <https://antreprenorlacentru.ro/wp-content/uploads/2019/03/Studiu-Antreprenorial-Regiunea-Centru.pdf>

muncă, turism, vânzări și astfel, putem vorbi despre o dezvoltare socio-economică reală și sustenabilă.

Trebuie menționat totuși că deși există cadrul oportunităților antreprenoriale, cât și o dorință și implicare a membrilor comunității, lipsa fondurilor, a cunoștințelor cât și a abilităților sunt piedici în dezvoltarea antreprenorială locală.

Mai mult, dezvoltarea infrastructurii regionale de afaceri - incubatoare, acceleratoare și parcuri industriale - este deficitară. În 2020 doar un incubator de afaceri funcționa în Regiune, la Sfântu Gheorghe. Cele 14 structuri de accelerare la nivel național sunt concentrate doar în 2 regiuni: 57% în București-Ilfov și 43% în Nord-Vest. Nici o astfel de structură nu este prezentă în Regiunea Centru, ceea ce înseamnă că firmele nou înființate, cu potențial mare de creștere, fie se dezvoltă mai lent, fie migrează spre alte regiuni sau chiar alte țări, pentru a se înrola în programe de accelerare, relocare care, de cele mai multe ori, se permanentizează. De asemenea, în Regiunea Centru, în iunie 2020, erau funcționale 18 parcuri industriale, inegal distribuite (majoritatea în județul Brașov) și multe din ele au atins sau sunt aproape de capacitatea maximă.¹³

Astfel, putem vorbi mai apăsător despre nevoia dezvoltării antreprenoriale locale pentru accelerarea dezvoltării socio-economice locale. Plusurile sunt, după cum am enumerat și mai sus, legate de resurse, potențial, așezare, etc. iar minusurile sunt legate de o lipsă de resurse, de cunoștințe și abilități, de sprijin și susținere reală și sustenabilă. Într-o balanță simplă, deși mai numeroase, minusurile pot fi ușor suplinite prin implicarea unor factori, iar decalajul poate fi rapid estompat, astfel încât să existe o facilitare ușoară și rapidă a demerselor antreprenoriale locale.

Cooperarea este iar importantă în acest context, existând o nevoie de asociere în vederea dezvoltării susținute și eficiente, cum ar fi în cazul turismului care poate ajuta întreaga regiune.

Lucrurile pot fi schimbate încă de la nivelul școlar, unde șansele inegale de acces la o educație de calitate pentru toți elevii și incluzivă afectează în continuare în special copiii din comunitățile și grupurile vulnerabile. Părăsirea timpurie a școlii în

¹³ <https://mfe.gov.ro/wp-content/uploads/2022/01/2b61c7d53c06121331ea9fb5dfc8516a.pdf>

Regiunea Centru era de 21,7% în 2020 față de o medie națională de 15,6 %, aceste valori fiind peste cele de la nivelul UE (9,9% în anul 2020). Rata de cuprindere în educația preșcolară a copiilor cu vârste între 4 ani și vârsta pentru înscrierea obligatorie la școala primară era de 86,3%, în anul 2018, sub media UE 27 de 94,8%. Modificarea legii educației naționale prin includerea învățământului preșcolar (grupele mică și mijlocie) în învățământul obligatoriu va crește presiunea pentru asigurarea accesului la servicii de educație și îngrijire la nivelul preșcolar precum și la învățământul secundar superior.¹⁴

Susținerea educației și a dezvoltării antreprenoriale prin suport financiar nerambursabil, împreună cu dezvoltarea competențelor și abilităților viitorilor antreprenori este o modalitate de dezvoltare socio-economică eficientă și sustenabilă, cu un impact major atât pe termen mediu cât și lung, atât la nivel local cât și la nivel național și chiar global.

¹⁴ <https://mfe.gov.ro/wp-content/uploads/2022/01/2b61c7d53c06121331ea9fb5dfc8516a.pdf>

V. Bibliografie

1. <https://mfe.gov.ro/wp-content/uploads/2022/01/2b61c7d53c06121331ea9fb5dfc8516a.pdf>
2. <https://antreprenorlacentru.ro/wp-content/uploads/2019/03/Studiu-Antreprenorial-Regiunea-Centru.pdf>
3. <http://www.adrcentru.ro/wp-content/uploads/2019/12/Analiza-socioeconomica-a-Regiunii-Centru.pdf>
4. <https://www.centruregion.com/wp-content/uploads/2018/03/Strategia-de-Specializare-Inteligenta-a-Regiunii-Centru.pdf>
5. https://insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/seria_statistica_de_intreprinderi-intreprinderi_noi_si_profilul_intreprinzatorilor.pdf
6. <http://www.adrcentru.ro/prezentare-regiunea-centru/>